

SLOVESNOSŤ.

26.794

Literárnia a kritická príloha k »Orlovi.«

Zodpovedný redaktor:

Andrej Truchlý-Sytniansky.

Roč. I.

Týždeňník, Sy. Martin, 31. Januára 1873.

Číslo 1.

Pohľady na literatúry slovanské.

I.

Literatúra slovenská.

Slováci*) počítajú sa obyčajne k českomoravskej vetvi západoslovanského plemena. Zaujímajú skoro úplne župy či stolice severovýchodného**) Uhorska: trenčanskú, turčanskú, oravskú, Luptovskú a zvolenskú: vedľa toho tvoria väčšinu okruhu nitranského, spišského, saryšského, tekovského, zemuňského, gemerského i hontského a menšinu okruhu prešporského, novohradského a abujvárskeho. Avšak jednotlivé osady i kolónie Slovákov vybiehajú ďaleko za hranice územia zaujímajúceho vypočítaných prave pätnásť stolíc, nachádzajúce sa i v dvadsiatych iných župách Uhorska až do samých úbočín Srbov a Chorvatov. Ponevác však podmienky života v hornej podtatranskej vlasti Slovákov nevyhovujú úplne dostatočnej výžive rýchle vzrastajúceho obyvateľstva, obracia sa skoro nepretržitý prúd slovenskej kolonizácie tokom jich riek Váhu, Nitry a Hronu neustále k Dunaju, a po Bodrogu a Hernadu v údoľie Tisy, v tú rozkošnú uhorskú nížinu, ktorá náležala driev, čo i nie výhradne, prapradedom Slovákov, a možno stane sa raz ešte dedičtom — čo i nie výlučným — jich pravnikov.

*) Úvahy tieto podávame dľa sľubu svojho zo známej Gerbeljovej zbierky, pod názvom „Поэзия Славянъ.“ podávame teda slová Rusa o slovenskej literatúre, z ktorých bratia Slováci zajiste budú čerpať len útechu, ponevác slová tie písané sú tonom vreľým a priateľským. Čo v úvahách Gerbeljových chýbajú, dolokladáme sami. Red.

**) Má stáť skôr severného Uhorska. Red.

Počet slovenskej národnosti nemôže sa tak určite vymerať z príčin jak socialnych, tak i politických. Medzi Slovákmi jestvuje z jednej strany nesmieriteľný rozpor medzi šľachtou a národom: tá stydí sa tak rečeno za svoj pôvod a počítuje sa k Maďarom, podobne jako západoruská šľachta počítuje sa k Poliakom. Z druhej strany maďarská administracia, starostlivá o rozmnoženie maďarskej národnosti nad druhé uhorské, menovite slovenskú, ignoruje v okresoch smiešaných rozdiely jazyka, a pripočítava Slovákov k maďarskému plemenu, čo i v statistických dátach sa zrači. Nech je tomu jakokoľvek, my zcela iste môžeme určiť minimum slovenského obyvateľstva na trimilióny duší. Avšak jak už podotknuto, toto obyvateľstvo chytré sa množí bez ohľadu na jeho rakúske, vlastne maďarské vlády. Slovenská národnosť vládne znamenitou pretvorenúcou silou: ona rozširuje sa zvláste na účel Maďarov. Ano i Nemci vprosed Slovákov zachovať nemôžu dlho svoju národnosť: tak značné jich sídla v Spišskej a Gemerskej stolici úplne sa poslovenčily.

Jest ešte jedna okolnosť, ktorá zväčšuje význam tohoto sviežeho, nadaného a sympatického plemena. Na území Slovákov stýkajú sa národopisné hranice niekoľkých vetvi slovanského plemena: za riekou Moravou začínajú osady českomoravské; za Dunajcom a Beskydami žijú Poliaci; za Bodrogom začína Rus. Na juhu jak podotknuto, stýkajú sa Slováci s krajinými výrostky obyvateľov juhoslovanských. Takým spôsobom predstavujú Slováci jako etnografický stred Slovanstva, čo sa odblekuje i v jich jazyku. On objavuje sa čo spojovací článok vetve juhovýchodnej i severozápadnej na jazykovom strome Slovanov. Neviditeľnými prechody slieva sa slovenské nárečie na severozápade s českým (podrečie nitranské), na severovýchode

s poľským (podrečie oravské, šaryšské atď.), a na juhovýchode s ruským (podrečie gemerské, sotacké atď.). Vlastnie avšak stredné slovenské nárečie (turčianske, trenčianske, liptovské, zvolenské, hontianske atď.) predstavuje vo svojom složení a ustrojení typus nadmier pozoruhodný vzhľadom bohatstva slov i foriem, plnosti a celosti zvukov, ba i k častým rysovom najdialnejší, praslovanskej starobylosti.*) To vysvetľuje sa konservatívnym životným národom zamknutého horami, v miestach hlubých, nedostupných vlivom cudzím, — a pri tom národa, nemajúceho skoro ešte ani vlastného historického života, a zachovávajúceho vo svojom domove a prácvach mnoho mladistvého, prvopočiatočného.

Z druhej strany môžu kraje podtatranské byť nazvané koliebkou Slovanstva v Európe. V dlhej dobe skoro dvochtisícov rokov žijú tu Slovania v nedostupnom útulku národnej svobody, v tomto centre praslovanskej zemepisnej ríše, odkiaľ vyteká množstvo riek i prítokov Visly, Odry, Dnestru, Tisy, Dunaja, nasledovne pri rozdielení vodstva do mora Čierneho a Baltického. Preto teda príčina k myšlienke, že slovenské územie a národnosť, jazyk i mravy musia ukrývať nevyčerpatelný prameň dôležitých objavov pre slovenského archeologa, etnografa i filologa.

Avšak pre historika, zvlášte historika literárneho, je tu zatva veľmi skrovná preto, že táto národnosť, jak sme to hore udali, nachádza sa ešte na stupni vývoja dosť mladého, a preto môže podávať viac nádeje do budúcnosti, lež vzpomienok z minulosti. V tomto ohľade, jako i v mnohých iných, predstavujú Slováci analógiu so Slovincami. Mali kedysi i spoločnú históriu, keď nížina Pannonská náležala trom súrodným a priateľským ríšam: veľkomoravskej Rastislava a Svätopluka, blatoňskej Kocela, a bulharskej Simeona. No rana vpádu maďarského rozkotavšia prvú i druhú, odšlula tretiu za Dunaj. Od tej doby Slovákom, tvorivším jadro ríše veľkomoravskej a prijavším z rúk soluňských Bratov semeno slovenskej osvety, pretiahnuté boli všetky sväzky s pravoslavným juhom, i boli zatlačení v svoje šeré, avšak rodnie tatranské pláne a lúčiny; od tých čias museli byť účastnými losu ríše uhorskej, založenej Maďarmi v Pannonskej nížine na zrúcaninách krajín slovenských. Preca však nemožno povedať, žeby Slováci boli len pasívny divákmi udalostí, ktoré za ten čas

*) Upozorňujeme na toto pána kolegu M. Majara, red. „Slavjana“ v Celovci.

Red.

boly sa v ríši uhorskej prihodily. Ba možno dokázať, že sama ošnova ústavy tejto ríše, jej organizácia sv. Štefanom založená bola na tých kultúrnych zásadách, ktoré vypracované byly za nedlhého, avšak lesklého trvania slovenských drzav podunajských; menovite veľkomoravskej, t. j. slovenskej. Maďari neprinesli so sebou žiadne nové kultúrne zásady, a preto museli si osvojiť tie, s jakými sa potkali v zemi svojich nových sídlovísk. V dejinách prvej Arpadovskej periódy dávaly slovenské národnosti ríši nový smer; to samé dialo sa i za časov nasledovajších, s tým však rozdielom, že Uhry tlačily sa čím dial tým viac v okruh zaujmov a náhľadov europejského západu, odvracajúce sa postupne od zásad, jakými slovenský východ bol sa riadil. V tomto ohľade tvorí história Uhorska pozoruhodnú paralelu s históriou Poľska. Keď hlavnie zásady starouhorskej konštitúcie: administratívna decentralizácia, miestna (župná či stoličná) samospráva, rovnoprávnosť národnia a svoboda svedomia, pevne byly zachované i do najpozdnějších dob dejín uhorských. Je teda nepochybné, že i Slováci mali činné účasťenstvo v udalostach dejín uhorských; no z rozmanitých príčin nedoviedli podvrhnúť Maďarov vlivu svojej národnosti v takej miere, jako sa to stalo na príklad s hordou bulharskou v krajinách balkánskych. Jedným politickým reprezentantom Slovákov bol znamenitý *Matúš Trenčiansky* (na počiatku XIV. storočia); avšak snahy jeho, priviesť Uhorsko v sväzok s Čechami, sa nezdaril. Na pole vied a unení dostavili Slováci nemalý dar pracovníkov; avšak diela jich byly písané týmže jazykom latinským, ktorý od XI. do počiatku XIX. storočia bol administratívnym i diplomatickým jazykom uhorskej drzavy. Preto však dvaráz chceli Slováci podriaďiť sa slovesnosti svojich českých súrodákov. Raz bolo to v polovici XV. storočia, keď Husiti v celých hufách zo zpuštošených Čiech stahovali sa v pohostinné a svobodomyšlné Slovensko (zvlášte do nitranskej, novohradskej a zvolenskej stolice). Druhýraz stalo sa to v XVII. storočí po bitve belohorskej: tentoraz Slováci prijali a seba i slavného zakladateľa vedeckej pedagogiky, *Amosa Komenského*. Zaroveň s Husitstvom prijali Slováci vtedy od Čechov jich diela literárne i český literárny jazyk. No možno i tvrdiť, že jedine českými spisovateľmi rodu slovenského (jako *Tranovský, Krman, Hruškovič* a i.) zachované byly literárne diela tak nazvaného zlatého veku českej literatúry, poldruhastoročnou umelou letargiou uspaných Čechov. To ne-

Č. 1.
málo
na po
F
vensk
storoc
sloven
slovan
skú č
nik z
väčším
matick
1813)
význa
así vý
etický
ratúre.
pojál a
rozvet
stanov
Bernol
vou pl
pokus
dostato
ckých
dovied
nosti k

Ge
ára r.
dňa 6.
jazyka
zyko- a
zajímav
blížšie
guae gr
matica
Schneid
tis avit
priscac
ones, o
sedes, c
venis et
ni 182
Völker
griech.
A magy
ben (Po
notarius
rotz, de
(Posonii
Urgesch
etc. 550

málo usnadnilo jich literárne znovuzrodenia na počiatku nášeho storočia.

Prvé pokusy o literárne zpracovanie slovenského nárečia činené boli len v XVIII. storočí, čím teda v tomto ohľade literatúra slovenská je mladšia, lež ktorákoľvek iná slovanská literatúra, nevynímajúc ani slovinskú čili korutánsku, ktorá má jeden pamätník z X. a niekoľko z XVI. storočia. Prvým väčším úkazom slovenskej písomnosti sú gramatické a leksikálne práce *Bernolákové* († 1813) a poetické diela *Hollého* († 1849). Jich význam v literatúre slovenskej podobá sa asi významu filologických prác *Vuka* a poetických vkusov *Milutinoviča* v srbskej literatúre. Rozdiel spočíva len v tom, že Vuk pojal a prebral srbský jazyk vo všetkom jeho rozvetvení, a z porovnávacieho studia tohoto stanovil normu jazyka *literárneho*; kdežto Bernolák obmedzil sa jedinou západnou vetvou plemena slovenského, následkom čoho pokus jeho zostal veľmi jednostranným a nedostatočným. Hollý objavil vo svojich epických prácach veľké vlohy a nadšenie; nedoviedol ale vymaniť sa z prílišnej náklonnosti k pseudoklassickému bombastu, jakejsi

drevenosti a chladnosti v spôsobe ruského *Cheraskova* alebo srbského *Mušického*. No pri tom všetkom *dal Hollý pevný ráz slovenskej literatúre a všetkým právom považovať sa môže za otca jej a zakladateľa*. Možno predpokladať, že i *Kollár*, slavný autor „*Slávy dcéry*“ a prvý prorok všeslovanstva nebol úplne svobodný od vlivu autora „*Svätopluka*“, „*Kyrillo-Methodiady*“, a „*Sláva*“. Ostatne meno *Jána Kollára* náleží len čiastočne literatúre slovenskej, hlavnie jeho diela písané sú jazykom českým, tak jako i diela druhého znamenitého Slováka, *Pašla Josefa Šafárika*, spisovateľa „*Slovanských starožitností*“. No, *obsah i smer diel oboch týchto mužov má viac príbuzného a — zajiste — i viac spoločného s rázom a duchom národa slovenského lež českého*. Nesmieme teda nijak považovať za náhodu, že prvými hlásateľmi idey slovenskej vzájomnosti a panslavismu sú synovia plemena slovenského, ano samou prírodou a zemepisným položením je takrečeno povolano, urovnávať protivy rôznych slovenských národností a pojiť tieto v poznani pokrevnej jednoty a vospolnosti historických úkolov.

(Pokračovanie nasleduje.)

Curiosum o Slovenčine.

Georg Dankovský, nar. dňa 16. Februára r. 1784 v Telči na susednej Morave, zom. dňa 6. Dec. r. 1857 čo professor gréckeho jazyka na akademii Požonskej, slavný jazyko- a dejepisec slovanský, vydal mnohé zaujímavé spisy, ktoré sa nás Slovákov najbližšie týkajú. Spisy jeho sú: *Elementa linguae graecae practica* (Pressburg 1808); *Grammatica linguae graecae . . . methodo Lexici Schneideriani* (Viennae 1812); *Hungarae gentis avitum cognomen, origo genuina, sedes, priscae ducentibus graecis scriptoribus detectae* (Posonii 1825); *Hungariae constitutiones, origines, gentis incunabula et diversae sedes, quae e graecis, syriacis, arabicis, slovenis et domesticis fontibus deduxit* (Posonii 1826); *Fragmente zur Geschichte der Völker ungar. und slav. Zunge nach den griech. Quellen bearbeitet* (Press. 1825); *A magyar nemzet maradáki az ősi lakhelyekben* (Posony 1826); *Anonymus Belae regis notarius, Simon de Keza et Joannes de Turrotz, de Hungarorum natali solo referentes* (Posonii 1826); *Der Völker ungar. Zunge Urgeschichte, Religion, Kultus, Kleidertracht etc.* 550 J. v. Chr. (Pressburg 1827); *Die*

Griechen als Stamm- und Sprachverwandte der Slaven. Historisch-philologisch dargestellt (Press. 1828); *Homerus slavice dialectis cognata lingua scripuit* (Viennae 1829); *Magyaricae linguae Lexicon critico-etymologicum* (Posonii 1833—36); *Kritisch-etymologisches Wörterbuch der magyarischen Sprache* (Tyrnau 1833); *Matris slavicae filia erudita vulgo lingua graeca seu Grammatica cunctarum slav. et graec. dialectorum lib. 1. et 2.* (Posonii 1836—37); *Anakreon der frühliche Griechen sang vor 2370 Jahren griechisch-slavisch* (Pressb. 1847—8); *Geschichte der K. Freistadt Pressburg. — Zo spisov týchto nám vysvitá, čo stratili sme v Dankovskom, ktorý popri Dobrovskom toľkých národných spisovateľov nám odchoval, — a predať bohužiaľ nevšimli sme si vedecké trudoviny jeho. My chceli sme pozornosť obrátiť na tohto nášeho jazykozpytea, aby sme dokázali, že reč naša každého času mála svojich obhájcov proti premrštenosti našich odporcov. I podať ideme nečo na ukážku z jeho diela: „Homerus slavice dialectis cognata lingua,“ kde tekst Homerov podáva sa v slovenčine (Bernoláčine?) so slovami gree-*

kými čo možno rovnako znejúcimi. Je to síce viac filologická hračka, lež práca ve-decká; no myslíme, že študujúcu mládež našu, no i našich filologov, ktorí dielo to ne-znajú, zaujímať bude. Podávam tu z Home-rovej ΙΑΙΑΔΟΣ knihy prvej dva verše v tek-ste gréckom (s gréckými a latinskými lite-rami) a slovenskom:

I.

Μῆνιν ἄειδε, θεῶν, Πηλεΐάδεω Ἀχιλῆος
Mjnin háide, thegá,* Pelewiadeo Achiléws
Mjñeni háidei, tegná, Pelewiada Achiléwa.

II.

Ὀλομένην, ἣ μυρὶ Ἀχαιοῖς ἄλγε' ἔθηκεν;
Ulomenen, ké myri Achajois žalge ethjke;
Ulomené, ké z mjri Achajom žaló wetjkaojé;

Latinsky znejú tie verše:

Molimen cane, Arcana, Pelidae Achillei
Abruptum, quod immodicos Achaeis dolores
panxit.

Na verše tieto má nasledujúce poznámky:

1) Μῆνις, ira permanentis, juxta interpreta-tionem grammaticorum, qui τὸ μῆνις a μένω, maneo, deducunt. Ast quomodo in μένω, irae vestigium deprehenderint, me quidem fugit. Alii α μείνω, μείνωμαι, furo, derivant. At Achilles non fuit, ut Ajax, μαινώμενος. Vivit Homericum μῆνις, doricé μῆνις, hodieque in Slavorum lingua, nempe, mjujm . . . Nec Latini hoc vocabulum ignorant, ut: „Multa et praeclara minantis (Hor.), i. e. molientis, intendentis . . . Μῆνις igitur et τὸ μῆνις, to mjnenj, miñeni (slov.), molitionem, molimen, denotat. — Αειδῶ et ἄδω, gadaju (ill.), dorice formae ᾄδωμαι, respondet, ubi apostrophum τῷ α impositum elisionem τῷ g aut h, in prisca lingua auditi, denotat. Hádám non simpliciter „canere“ significat, sed „augurari, divinare, celebrare.“ Hinc ἀειδῶς, hadač. Imper. ἄειδε, ἄδε = hádaj. — Θεῶν et θεῶν, cui posteriori formae tegná, tajná, arcana, occulta, respondet . . . Quid magis arcanum occultumque est quam deus? En vim τῷ θεῶν, ut pote arcani et in Graecia religiose con-servatam. Et Slavi hodieque hoc vocabulo ad mysteria divina, quae humanus intellectus haud assequitur, designanda utuntur. Sic (ill.) taina, tainstvo, (slov.) tajomstvo, my-sterium dicitur.

2) Ὀλομένη, lomjm, lomím, frango, con-fringo, rumpo, ut: Il. 8, 498, νῆας ἐλέσας, navi lomiwši, navibus confractis. Ἐκτορ ἐλλῶς

*) g čítaj tu jako j.

Ἄργεΐου, caedens Argivos Hector . . . Conf. Il. 4, 409, οὐλομένης, α, ον, ulomený, á é, de-fractus, abruptus . . . Ut penes ζωίς etiam ζωίς scribitur; ita ζωίς et ζωίς scribatur, ζωίς, α, ον, seu ζωίς, α, ον, respondet ill. koi, koja, koje; ζωίς veru seu ζωίς, κῆ, seu ζωίς, κῆ seu ζωίς, κῆ seu ζωίς respondet ill. (et slov) ký, ká, ké, lat. qui, quae, quod. Ut Latini τὸ qui, ita Slavi τὸ koj, ký ut pronomen relativum et interrogativum adhibent. — Μυρία respon-det, zmjri, immodicus, ubi v longum per longum j accurate expressum observes. Con-fer Il. 21, 320 . . . Ἄλγεος, žalos, ill. žal, žalost sl., dolor, moeror (apostrophus τῷ α impositus elisionem τῷ ζ primitivi in sl. lin-gua conservati indicat); ἔθηκεν et ἔθηκεν, wtj-kám, sl. pono, pango, incutio, planto, otey-kám, otykám, boh. circumpono, occupo, cir-cumplanto τῷ αμῆνις, respondet. (Τὸ η per longum j aut y expressum animadvertas). Praesens ἔθηκεν, tisnem, sl. impono, imprimo, cum vi impono, ingero. Confer Il. 13, 732. Diversum est εἶνω, εἶνω, cui boh. tnu, caedo, seco, decollo respondet.

I myslíme, že z týchto skrovných úryv-kov každý filolog pozná, kto bol Dankovský, čo sa i tieto jeho fil. studia a trudoviny čo curiosum čitateľovi byť zdajú. Upozorňujeme každého milovníka reči gréckej a slovenskej na diela Dankovského; možno, že ony zá-klad tvoríť budú dokonálejšim badaninám na poli tomto.

Že gréčtina a slovenčina mnoho má spo-ločných slov, nech stojí tu tieto dôkazy: αἰδοῖον = úd, στρατός = stráž, δρῆκος = zrak, χριστός = lisy, ζωίς = oko, γνήσιος = kňaz, εὐπλοία = úplav, εὐπλοία = úplný, ἀταλός = útlý, πόσις = bažim, τελεωτής = celný, εὐχολή = chvála, τιτῆς = cicoš (laktens), γλάζω = dlabám, δολιχός dlhý, ἔνδον = dno, δῶρο = drevo, μῆνις = menujem, χλαίνα = halena, ἄβα = hanba, ἐστῆς = hostim, ἐτομος = hotový, ἄστω = hádzem, ἄστω = mesto, χεῖμα = zima, ἄττα = tata, otec, σπῆω = spím atd. Plato píše (Cratyl. XXV, pag. 273): Ἐνωσῶ γὰρ ἔτι πολλὰ εἰ Ἑλλήνας ἐνόματα ἄλλως τε καὶ, εἰ ὑπὸ τοῖς βαρβάρους οἰκούντες παρὰ των βαρβάρων εἰλήρασι (XXX VI.); παρὰ βαρ-βάρων τιῶν αὐτῶν (ἐνόματα) παρελήραμεν, εἰσὶ δὲ ὅμων ἀρχαίτεροι εἰ βάρβαροι, t. j. najväčšia ťaž-kosť pri odvodzovaní mien gréckých je tá, že Helleni mnohé slová od barbarov (Slo-vanov) vzali, lebo barbari sú od Hellenov starší. — A tak by Greci i tieto slová od Slovanov boli vziať mohli.

Či je tomu tak, to ponechávame úsudku výtečným filologom našim terajším i budúim.

Kritické úvahy

o Pet. Z. Hostinského smutnohry „Svätoslavičovi.“^{*)}

Podal † Ludovít Kubáni.

S nemalou obavou púšťam sa do posúdenia prítomnej smutnohry, bo uprimne vyznať mi prichodí, že predomnou leží dielo zasluhujúce jak pre svoju základnú myšlienku, vynáťú zo slovanských dejov, tak i pre pôvodný spôsob dramatického prevedenia, hlbšieho a dôkladnejšieho ocenenia, nežli ja pri obmedzenosti svojich theoretických náhľadov o dramate podať v stave som.

Na ľadom ležiace pole slovenskej kritiky doteraz nevystúpivše, prosím prítomné posúdenie za prvotinnú prácu moju v obore tomto považovať, — a jako takú v jej možných pokleskoch a nedostatkoch viac za dobrú vôľu jako za smerodajnú úvahu prijať a uznať. My nemáme doteraz pôvodných slovenských Lessingov, za ktorými by sme v obore kritiky, dľa jej po druhých literatúrach už ustálených zákonov, tak rečeno po vyšliapanej pôde kráčať mohli; nám sa načím abo inonárodných literárnych auktorit držať, — v ktorom páde prestaneme byť slovenskými kritikmi, — alebo pokúsit sa o vystavenie pôvodno-úsudkových názorov, vzhľadom na pôvodnosť a životasúcosť pod úvahu braných slovensko národno-literárnych prác. Ktoré stanovíte ja zaujať mám, o tom som a nemôžem byť vzhľadom na predomnou ležiacu tragoediú, „Svätoslavičovi“ menovanú, v žiadnej pochybnosti.

Dielo toto je neomylné pôvodné, vystavené na základe slovenského dejú a ač v prevedení upomína na vliv Göthovho Fausta (hovorím v prevedení, ponevác čo do myšlienky a speciálneho rázu s týmto v najmenšom rodinstve nenie), preca sa i ohľadom formy za pôvodné slovenské genré považovať môže; nasledovne takže pod pôvodný úsudkový názor padá. Už či jak samé dielo tak i úvahy o ňom zodpovedia slovensko-národnému geniu, t. j. či sa na toľko dotkne jeho strún, že tento lahodiaci zvuk a ohlas vydá: o tom nech rozhodne sám slovenský národ a jeho život.

Prizrieme sa ale už bližšie smutnohry „Svätoslavičovi“ nadpisanej. Tu najprv skúmať nám dlžno, bárs pán pôvodca tragoediú svoju historickou nepomenoval, nakoľko ona

sa neomylné na dejepisnom momente zakladá — či a jaký je ten moment historický? . . . či podáva tragiickú látku a jako ju p. pôvodca k svojmu cieľu použil? Jako si na tieto otázky odpovieme, budeme skúmať ďalej základnú myšlienku tragoedie, poloziac si za otázku, či a nakoľko je táto dramatická? . . . kto a jako ju zosobňuje? I prejdeme na jednotlivé charaktery, po anatomickom rozobraní jich, prizrieme sa spôsobu prevedenia samej smutnohry, na ostatok si nechajúc vystavenie skvelých stránok, jako i vytknutie jednotlivých väd pod úsudkom stojácejho diela.

Na prvú otázku, či a jaký je ten historický moment, na ktorý p. pôvodca svoju smutnohru založil? . . . nachádzame odpoveď v „Slovníku naučnom“ (Diel VI. str. 191), kde pod záhlavím „Jaropolk“ jako úryvok z dejopravy ruskej toto stojí:

„Jaropolk Sviatoslavič, veľ. knieža Kyjev., vládol v Kyjove za neprítomnosti otca meškajúceho v Bulharsku a po smrti otcovej stal sa veľ. kniežatom (973); pod nim vládli bratia jeho Oleg v Drevlanoch a Vladimir v Novgorode. Jaropolk k rade bojarina Svelnda údely bratov svojich pripojil k panstvu svojmu; Oleg premožený zhytnul na úteku u Ovručce (977), Vladimir uprchol za more k Varjagom, odkud vrátiv sa, mocou brannou zmocnil sa opäť Novgorodu (980), oženil sa s nevestou Jaropolkovou Rognedou a tiahol proti Kyjevu, odkud sa Jaropolk odobral do Rodňa k rade zradného vojvodu Bluda. Vladimir pokoriv Kyjev, obliehal Jaropolka, ktorý konečne vidiac, že sa neudrží, k rade Bludovej odobral sa k bratovi, jednať o pokoj. Prijdúc do Kyjova, je v izbe bratovej zradne od dvoch najatých Varjagov zabitý (989).“

Naproti tomu, v tomže istom „Slovníku naučnom“ (diel VII. stranu 1099), v rodokmene Rurikovičov toto stojí:

5. Svätoslav.		
	972.	
Jaropolk,	Oleg,	Vladimir,
980.	997.	1015.

*) Táto päťaktová smutnohra vyšla v aimanahu „Minerva“ r. 1869., kam ct. čitateľstvo svoje ucestúvame. I. Kubáni písal úvahy tieto požiadajú k tomu sl. výborom „Mat. Slov.“; po jeho prevčasnej smrti dostáli sme úvahy tieto s inými jeho rukopisami; i myslíme, že sa veľmi zavďačíme ct. obecenstvu svojmu, keď jich tu podávame.

Red.

z čoho vysvitá, že Oleg o 17 rokov pozdejšie zahynul, jako Jaropolk.

Ze p. pôvodca skôr uvedený úryvok vzal za dôsledný základ svojej smutnohry, o tom sa každý presvedčí, kto prečíta jeho tragoediu a porovná ju so spomenutým citátom. Obsah je ten istý, neodchyluje sa v ničom, ani len v spracovaní od uvedeného historického momentu. Či ale ten v porovnaní s druhým citátom historickej pravde zodpovedá? ... určenia toho závisí od ďalšieho historického bádania, alebo nepodvratného dôkazu toho, že polozenie smrti Olegovej na r. 997 je chybou tlače, pretože v protivnom páde, základ vývinu a výsledok dramatického konfliktu pod úsudkom stojacej smutnohry, je, najmieni povedano, chybný, ktorá kardinalná vada, by celou budovou p. pôvodcovho diela až na zrúcanie zatriasla.

Uznajme ale za historicko-pravdivý ten dej, na ktorom p. pôvodca svoju smutnohru vystavil, a keď toto si osvojíme v popredí naskytne sa nám tá otázka: či chová v sebe tenže dej tragickú látku? A tu neostiechajme sa určite vypovedať, že áno v najúplnejšom smysle tohoto krátkého slova.

Traja bratia, otcovým v rovných častiach podelení kniežatskými údelmi, vedú boj o nadvládu. Boj ten, na práve prvorodenstva proti mladším údelným bratom na zloradu cudzincov započavšie Jaropolk, potom jak srednieho o údel a život pripravil, najmladšieho prinútil, aby v úteku spásu hľadal; — pozdejšie kroz poslednieho zase pomocou cudziech o nadvládu a nevestu pripravený a zradený skrz svojich zloradcov, v tom okamžení, keď obapolný mier má bojujúcich bratov spojiti, úkladnou vraždou hynie.

Koľká tu tragická látka! Historická nesvornosť Slovanov, rozdmúchaná cudzincami, odvečítymi to nepriateľmi Slovanstva, poráža sa sama sebou. Vládychtivosť pokorená, ponížená, zničená; — a pri všetkom tom víťazstvo, národnej vôle zosobnenej vo viacej ľudu.

Čo z tejto ohromne tragickej látky a jako vyviedol p. pôvodca, uvidíme dolu nižšie potom, keď vyšetríme základnú myšlienku jeho smutnohry, vyčerpanú z udaného historického momentu.

(Pokračovanie nasleduje.)

Príspevky k nauke o prízvučných rytmických rozmeroch v slovenskom básnictve.

Prvej nežli by sme k samej veci pristúpili čujme, čo hovoria o veci tejto v obore slovesnosti preslávení mužovia, jako Mladen (Jungmann), Kollár a Štúr. Čo sa prvého (Mladena) týka, ten bol rozhodným nepriateľom prízvučných rozmerov vo veršoch slovenských. I vyjímame z jeho „Slovesnosti“ na to vsťahujúce sa sady.

„Najstarší naši básnici,“ píše Jos. Jungmann, „počítali len syllaby, ale vedeli jim dať rozmer rytmický, tak že, ač nerymovali, verše jich poznať možno. Oni boli na tom stupni prosodie, na ktorom dľa Hermanna Grekova a dľa anglických zpráv Indovia v najstarších spevoch pred zdokonalením prosodie a básnictva vôbec sa nachádzali. Nepochybujem, pretože príroda všade tými istými zákonmi sa spravuje, že keďby našinci vždy ku predu boli pokračovali, svojim časom by na zlepšení prosodie boli pripadli, ktorej sa teprv neskôr od Latinákov a Grekov učili. Už majú zkvetajúci naši básnici pekne príklady časomerných (meranie slabík dľa času a nie prízvuku) veršov, nezchádzajúc vôbec Čechom dôvtip a spôsobilosť k hudbe

a spevu, a preto nádej mať možno, že sa z väzby polopravého prízvuku na vždy zas vysvobodí, a i v prosodii z ľubezného svojho jazyka to učini, čo učiniť možno. A čo, riekne neкто, máme samé hexametry a pentametry skladať, lebo safiké, ktoré v hudbu dať naši komponisti ani nedovedú; máme odrieť sa tých ľubých strof, ktoré si celá Europa obľubuje, a ku ktorým sme my tak dávno privykli, a bez ktorých spev náš ani obísť sa nemôže! Nie, milý priateľu! Všetko ostane jak je, strofy, rými, alliteracie, a čo je viac tých ozdôb, len jedno žiadame, aby ste prirodzenej dĺžky hlások, aby ste sluchu, citu, rozumu svojho šetrili. Skladajte prvú strofu trebas jakokoľvek, dobrý hudobník nad ňou svoju notu napíše, ale pri druhej strofe chráňte sa klásť trochej, kde v prvej jamb stojí. Dôležito je skúmať metrický chod nášeho jazyka. Vôbec je pozorovať, že český jazyk v prosodii podobnejší je greckému než latinskému na spondeje a molossy bohatému. — Sem náleži i prízvučné tak zvané veršovanie nášeho veku. Majú-li verše z tejto triedy spievané byť, dľžno melodiou podľa syllabnej

Č. 1.
dĺžky
žeby.

wanoh
v nár

sa ob
kost
ských
jedon
oba p
ším u
syllab
a Ch
metra
tento
bov a
skom
je bez

1
žitosti
IX. F
tento
o jed
pltná
sa u
v Hll
Ačkel
slover
je on
zvätsé
že nil

sv. V
Pubm
Vych
v Tr
kej I
kr. r.
toči s

3
pre v
ratúru
daktor
1. a 1
v VII

4
nik X
chodi
kov s

dĺžky a krátkosti každého verša meniť, leda žeby náhodne k nemu sa hodila.“

Ján Kollár v druhom diele „Nár. Zpievanok“ na str. 479 píše takto o rozmerocho v nár. piesňach:

„Spevy a verše prstonárodnie spravujú sa obyčajne len počtom syllab, dĺžka a krátkosť jich je len nečo prípadného. V slovenských piesňach panujú obzvlášte dva rozmary, jeden dvanásťsyllabní, druhý desatsyllabní: oba prináležia čo do veku k najstarožitnejšim u všetkých národov. Ten prvý, dvanásťsyllabník, nachádza sa u Slovákov, Poliakov a Chorvátov v takom uzívaní, že všetky iné metra prevyšuje a býva spojený s rýmom, tento druhý desatsyllabník, nachádza sa u Srbov a Staročechov, menovite v „Kráľovskom Rukopise“ a v „Libušinom“ súde, a je bez rýmu. Dvanásťsyllabník nachádza sa

síce i v srbských piesňach, avšak zriedka a bez rýmu, jako naproti tomu desatsyllabník nachádza sa u Slovákov a to s rýmom. Ten prvý uzívali a uzívajú čo epického i Francúzi, kde sa alexandrin menuje, Skandinavci v „Edde“ a v „Niebelungách“ i v iných básňach, Nemci a iní; — tohoto ale druhu uzívali a uzívajú čo epického Skotovia a Gali, Angličania a iní. Oba tieto verše spoluzaté sú rodičovía, z ktorých sa v stave vzdelanosti grecko-latinský hexameter a pentameter zrodil. Náš dvanásťsyllabník je najstarší pôvodný a prirodzený hexameter, náš desatsyllabník je najstarší pôvodný a prirodzený pentameter, ktorí oba pozdejšie od krásocitných Grekov umením a školským básnictvom nečo zmenené, vzdelané a zošľachtené boly.

(Pokračovanie nasleduje.)

Prehľad slovanských časopisov.

I.

V nárečí slovenskom.

1. „**Cirkevní Listy**“ pro veškeré záležitosti církve evanjelicko-luteranské. Ročník IX. Redaktor *Dr. J. M. L. Hurban*. Časopis tento vychádza v Skalici dvaráz za mesiac o jednom hárku vo veľkej VIII. Cena predplatná celoročnia s poštou je 4 zl. Predpláca sa u redaktora a vydavateľa Dra Hurbana v Hlbokom (ostatnia pošta Senica, Szenitz). Ačkeľvek výborný tento, pre ev.-lut. ľud slovenský písaný časopis záhlavie má české, je on preca slovenský, bo články jeho sú zväčša slovenčinou písané a preto myslíme, že nik sa nezastaví, keď ho tu znamujeme.

2. „**Katolícké Noviny**“ list spolku sv. Vojtecha. Ročník IV. Redaktor *Andrej Pulmann*; vydavateľ Spolok sv. Vojtecha. Vychádzajú dvaráz za mesiac vždy 5. a 20. v Trnave (Tyrnau) o jednom hárku na veľkej IV. Predplatná cena s poštou: 1 zl. 20 kr. r. č. Okolo znamenitého časopisu tohto točí sa hŕfne katolícké Slovenstvo.

3. „**Konfessionálna Škola**“, časopis pre výchovu, vyučbu, hudbu, umenie a literatúru. Redaktor *Otto Matzenauer*, spoluredaktor *Josef Zelliger*. Vychádza v Skalici I. a 15. každého mesiaca na jednom hárku v VIII. Predplatná cena na rok je 3 zl. r. č.

4. „**Letopis Mat ce Slovenskej**“. Ročník X. Redaktor *Viliam-Paulíny-Tóth*. Vychodí vo sväzkoch lexikalných 7 až 8 hárkov silných dvaráz do roka v Turč. Svät.

Martine. Jednotlivé sväzky možno dostať po 70 kr.

5. „**Národné Noviny**“. Ročník IV. Redaktor *Viliam Paulíny-Tóth*. Vychádzajú v Turč. Sv. Martine v utorok, štvrtok a v sobotu večer. Majiteľ a vydavateľ politických listov týchto je: Consortium *Pavel Mudroň a Spol.* Cena predplatná celoročnia je 12 zl. na polroka 6 zl., na štvrt roka 3 zl., na mesiac 1 zl.

6. „**Národný Hlásnik**“. Noviny pre slovenský ľud. Ročník VI. Redaktor a vydavateľ *Mikuláš Št. Ferencík*. Vychádza v Turč. Sv. Martine o dvoch hárkoch v VIII. dňa 25. každého mesiaca. Predplatná cena na celý rok je 1 zl. r. č.

7. „**Obzor**“. Noviny pre hospodárstvo, remeslo a domáci život. Ročník XI. Redaktor a vydavateľ *Daniel G. Lichard*. Vychádzajú v Skalici triraz za mesiac a síce 5., 15. a 25. na hárku vo veľkej IV. Predplatná cena s poštou je 3 zl. r. č.

8. „**Orol**“. Obrázkový časopis pre zábavu a poučenie. Ročník IV. Redaktor a vydavateľ *Andrej Truchlý-Sytniansky*. Vychádza v Turč. Sv. Martine na konci každého mesiaca na troch hárkoch. Redakcia a administrácia je v Prievidzi (Privigye). Predplatná cena s poštou je 3 zl. r. č.

9. „**Priateľ ľudu**“. Poučno-zábavný časopis pre slovenský ľud. Ročník I. Vydavateľ *Ján Kadavý*. Vychádza na malej VIII. vo dva hárkových sošitoch štyriráz za rok v Turč. Sv. Martine. Predplatná cena na rok

40 kr. na rok, jednotlivé čísla možno dostať po 10 kr. r. č.

10. „**Rarášek.**“ Obrázkový humoristicko-satyrický list. Ročník IV. Rediguje Montecerigo, majiteľ *Andrej Čermiansky*, vydavateľ: Consortium. Vychádza v Turč. Sv. Martine raz za mesiac na jednom hárku vo IV.; redakcia nachádza sa v Rajci, expedícia v Martine. Predplatná cena na rok je 1 zl. r. č.

11. „**Slovenské Noviny.**“ Politický orgán novej školy. Ročník VI. Redaktor *M. Horalek*, majiteľ *Ján Bobula*. Vydáva jich národný slovenský výbor v Pešti v pondelok, stredu, štvrtok a sobotu čo večerní list. Predplatná cena na rok 14 zl., na polroka 7 zl., na štvrtroka 3 zl. 50 kr. r. č.

12. „**Slovenský Sion.**“ Katolícky kazateľský časopis. Ročník IV. Redaktor a vy-

davateľ *Vincent Havlíček*. 12 sväzkov ročne. Vychádzajú v neurčitých dobách. Predplatná cena na rok 3 zl. r. č.

13. „**Slovesnosť.**“ Literárna a kritická príloha k „Orlovi.“ Ročník I. Redaktor a vydavateľ *Andrej Truchlý-Sytniansky*. Vychádza s „Orlom“ na konci mesiaca na 1—2 hárkoch vo IV. v Turč. Sv. Martine. Predplatná cena na rok 1 zl. r. č.

14. „**Stráž na Sione.**“ Noviny evanjelické pre dom a rodinu slovenskú. Mesačná príloha „Cirk. List.“ Ročník III. Redaktor a vydavateľ *Dr. Josef M. L. Harban*. Vychádza v Skalici raz za mesiac na jednom hárku v VIII. Redakcia je v Hlbokom (o. p. Szenitz). Celoročná predplatná cena je 1 zl. r. č.

Knihy a spisy redakcii zaslané.

Malý Čechoslovan. Prostonárodný kalendár zábavný a poučný s obrazmi na rok 1873. Usporiadal a vydal *Fr. A. Urbánek* v Prahe. Cena 36 kr. r. č.

Hus, Jeronym a Žiška. Sepsal a 1. 1619 vydal knéž *Havel Zaluský*. V Prahe 1873. Nákladom knihkupectva: *I. L. Kober*. Cena 50 kr.

Jaroslav, báseň rozpravná. Napísal *Hanuš Venc. Tůma*. V Prahe 1873. Nákladom *Fr. A. Urbánka*; 56 str. Cena 40 kr. r. č.

Krasopisné vzory pro školu a dům. Napísal *Vinc. Podhajský*. V Prahe 1873, nákladom *Fr. A. Urbánka*. Cena 30 kr. r. č.

Kytice z viol a růží novejší české lyriky. Uvil *Václ. J. Kalbáč*. V Prahe 1873, nákladom *Fr. A. Urbánka*.

Libuša. Zpevy dívek československých. Pro vyšší dívčí školy upravil *Fr. V. Janoušek*. Díl prvý. 1873, 131 str. Cena 60 kr. r. č.

Mira metrická. Sepsal *Ed. Stoklas*. V Prahe, nákladom vydavateľovým. Cena 20 kr. r. č.

Osvěta. Listy pro rozhled v umění, vědě a politice. Ročník III. vyšiel pod redakciou *V. Vlčka* sošit 1. a 2.; v Prahe 1873. str. 160; cena jedného sošitu 56 kr. r. č.

Rychlá pomoc. Naučení pro každého, jak se má přispěti náhle onemocnělým. Sepsal *Dr. Vil. Šel*. V Prahe, 1873, nákladom *Fr. A. Urbánka*. Str. 40, cena 12 kr. r. č.

Slavín, číslo 9.: Podobizne, autografy a životopisy Pr. Chocholouška, V. Levého, V. Budovce, Boz. Nemeovej. Nakladateľ a vydavateľ *Fr. Bartel*. V Prahe 1872, cena sošitu 36 kr. r. č.

Tetín. Ženský kalendár na r. 1873. Porádá *Venc. Lužická*, redaktorka „Ženského sveta.“ Roč. prvý s dvoma foto-litogr. obrazmi. V Prahe, nákladom *Fr. A. Urbánka*, 1872; str. 156, cena 80 kr. r. č.

Listareň redakcie a administrácie.

P. T. Čitateľstvu. Prvé číslo „Orla“ a „Slovesnosti“ pošielame všetkým našim minuloročným ct. predplatiteľom dľa starodávneho u nás obyčaja, no i iným podporovateľom slovenskej literatúry, — v tej nádeji, že náš obetovavý a nákladný literárni podnik podporovať budú, za odberateľov sa prihlásia a svoje predplatky čo skôr nám dopsajú. **Kto je toho presvedčenia, že národ náš krásomného a lit-**

kritického časopisu nepotrebuje, že národu nášmu netreba nových literárnych síl: ten nech nám hneď pošle číslo toto nazpäť. Priateľov ale slovenskej piesne a povesti prosíme, aby dľa síl svojich odberateľstvo časopisov našich medzi svojimi rozširovať sa snažili, aby sme i my aspoň ešte jeden hárok k časopisom týmto pridať a zdokonaľovať jich mohli. Na zdar!

Majiteľ a vydavateľ *Andrej Truchlý-Sytniansky*. — Knihtl. úč. spolok v T. Sv. Martine.